

Network for Studies on Pensions, Aging and Retirement

Het nieuwe nabestaandenpensioen

Theo Nijman en Bastiaan Starink

BOARD BRIEF 06 / 2024

NETSPAR INDUSTRY SERIES

Colofon

Netspar Board Brief 06 / 2024, februari 2024

Netspar Board Briefs

De komende jaren bereiden bestuurders van pensioenfondsen en sociale partners de invoering van het nieuwe pensioenstelsel voor. Om hen te helpen bij de beslissingen die ze moeten nemen, publiceert Netspar een serie Board Briefs die overzicht, achtergrondinformatie en duiding bieden. Ze zijn bedoeld als basis voor gesprekken en afwegingen.

Netspar Board Briefs zijn een uitgave van Netspar, op persoonlijke titel geschreven door de auteurs, en vertegenwoordigen niet noodzakelijkerwijs de visie van de werkgever(s). Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande toestemming van de auteur(s).

INHOUD

<i>Te nemen besluit en overwegingen</i>	4
1. <i>Inleiding</i>	6
2. <i>Het nieuwe nabestaandenpensioen op hoofdlijnen</i>	7
3. <i>Anw-hiaat en Anw-compensatie</i>	8
4. <i>Aansluiting tussen risicodekking en opbouwdekking</i>	11
5. <i>Nabestaandenuitkering bij 'niet altijd of niet langer deelnemer': voortzetting</i>	14
6. <i>De uitkeringsfase</i>	16
7. <i>Determinanten van de kostendekkende premie</i>	17
8. <i>Dubbele dekking en transitie</i>	19
9. <i>Conclusie</i>	20
<i>Referentie</i>	21

Dankwoord

Dit paper is voor een belangrijk deel gebaseerd op Muns, Nijman en Werker (2022). De auteurs danken Herman Kapelle, Marcel Lever, Sander Muns en Bas Werker voor nuttige opmerkingen bij een eerdere versie van de tekst.

Affiliatie

Theo Nijman – Tilburg University

Bastiaan Starink – Tilburg University

Te nemen besluit:

- Inrichting van het nieuwe aanvullende nabestaandenpensioen

Overwegingen:

- Wilt u voor alle deelnemers een aanvullende nabestaandenpensioenuitkering verzekeren voor het geval de verzekerde overlijdt of ziet u dat als hun eigen verantwoordelijkheid? Welke hoogte van nabestaandenpensioendekking is passend?
- Kiest u daarbij voor een levenslange uitkering of voor een tijdelijke uitkering voor een aantal jaren?
- Wilt u deelnemers met nabestaanden zonder eigen inkomen en zonder overlijdensrisicoverzekering bij een hypotheek aanmoedigen om zelf additionele derdepijlverzekeringen af te sluiten?
- Het is mogelijk, maar niet verplicht, de nabestaandenpensioenuitkering in geval van overlijden vóór de pensioendatum te baseren op een percentage van het hele pensioengevend inkomen, voortaan zonder aftrek van een franchise. Acht u het zodanig verzekeren van de 'Anw-dip' (Algemene nabestaandenwet) gewenst?
- Hoe wilt u de totale premie toedelen naar werkgever en werknemer en hoe wilt u die toedelen binnen de werknemers? Als percentage van de pensioengrondslag (lagere inkomens worden ontzien) of als percentage van het hele inkomen?
- Welke uitkering en welke premie acht u passend bij een groot leeftijdsverschil tussen de partners?
- Zodra de optie er is om nabestaanden de mogelijkheid te bieden een nabestaandenpensioenuitkering versneld op te nemen (bijvoorbeeld een groot deel lump sum), wilt u die mogelijkheid dan ook bieden of zelfs aanbevelen?
- Acht u het gewenst dat nabestaanden van verzekerden, die overlijden vóór de pensioendatum, na hun eigen pensioendatum eenzelfde nabestaandenuitkering ontvangen als bij overlijden van de verzekerde ná de pensioendatum van de verzekerde? Of prefereert u een nabestaandenpensioenuitkering die daalt met de hoogte van de AOW, zodra AOW wordt ontvangen (overbruggingspensioen) om kosten te beheersen en een eventueel té riant nabestaandenpensioen te voorkomen?
- Acht u het bezwaarlijk als de hoogte van de nabestaandenpensioenuitkering sterk afhangt van de precieze datum van overlijden (bijvoorbeeld vlak voor of vlak na de pensioendatum)?
- Welke mogelijkheden biedt u de deelnemer om de pensioendatum te kiezen en welke consequenties mag dat hebben voor de hoogte van de nabestaandenpensioenuitkering?

- Wat biedt u aan als default bij voortzetting van de verzekering als de deelnemer niet langer werknemer is: een voortzettingstermijn van drie of maximaal zes maanden?
- Welk beleggings- en toeslagbeleid acht u passend voor (jongere) nabestaanden?

Het nieuwe nabestaandenpensioen

1. Inleiding

De nieuwe pensioenwetgeving leidt ertoe dat sociale partners, in samenspraak met fondsbesturen, vele nieuwe keuzes moeten maken voor de inrichting van het nabestaandenpensioen. En ook deelnemers zullen belangrijke keuzes moeten maken; bijvoorbeeld rondom de vraag of de verzekering moet worden voortgezet als men niet langer deelnemer is en of een additionele verzekering (bijvoorbeeld in de derde pijler) gewenst is.

Onder de oude wetgeving zijn veel definities van wie een partner is¹ en veel dekkingsvormen voor nabestaandenpensioen mogelijk. Deelnemers en hun partners kunnen hierdoor vaak niet beoordelen of er voldoende dekking zal zijn bij overlijden. Dit is een van de belangrijkste redenen waarom de regels voor nabestaandenpensioen ingrijpend wijzigen – en er dus over een nieuwe invulling moet worden nagedacht.

In deze Board Brief beperken we ons omwille van de toegankelijkheid tot de grote lijnen. En we werken hier en daar met vereenvoudigende veronderstellingen, bijvoorbeeld dat deelnemer en partner even oud zijn. Ook besteden we weinig aandacht aan het nabestaandenpensioen in geval van overlijden na de pensioendatum. Dit omdat er in die situatie minder verandert en omdat de veranderingen die er zijn, overeenkomen met die in het ouderdompensioen. Verder beperken we ons tot de bespreking van het partnerpensioen. Voor het wezenpensioen, dat ook onderdeel is van het nabestaandenpensioen, gelden zeer vergelijkbare regels.

De opbouw van deze Board Brief is als volgt: in hoofdstuk 2 schetsen we allereerst de hoofdlijnen van het nieuwe nabestaandenpensioen. In hoofdstukken 3 en 4 bespreken we de effecten van een eventueel Anw-hiaat en de aansluiting (veelal op pensioendatum) tussen een uitkering op risicobasis en een uitkering op kapitaalbasis. Hoofdstuk 5 gaat in op de nabestaandenuitkering voor degenen die niet steeds deelnemer zijn geweest en op de optie van voortzetting van de verzekering bij einde deelname. De vereiste premie komt in hoofdstuk 6 aan de orde, de uitkeringsfase lichten we in hoofdstuk 7 toe. Het invaren en de zogenaamde dubbele dekking zijn het onderwerp van hoofdstuk 8.

1 De definitie wie een partner is zijn in de Wtp geuniformeerd. Op dit aspect van het nieuwe nabestaandenpensioen gaan we in deze Board Brief niet nader in.

2. Het nieuwe nabestaandenpensioen op hoofdlijnen

De wellicht belangrijkste wijziging in het nabestaandenpensioen bij overlijden voor de pensioendatum is dat dit (in principe, zie hoofdstuk 5 en 7) alleen nog op *risicobasis* mogelijk is – dus voor actieve deelnemers. In de huidige situatie hebben veel deelnemers een nabestaandenpensioen op *opbouw*basis. Bij overlijden voor de pensioendatum is er dan ook een uitkering als de verzekerde op het moment van overlijden geen actieve deelnemer aan de pensioenregeling is, maar bijvoorbeeld zelfstandig ondernemer, werknemer in het buitenland of langere tijd *between jobs* is. Let op: in de Wet toekomst pensioenen blijft de nabestaandenpensioenverzekering bij overlijden na de pensioendatum op opbouwbasis.

Een tweede belangrijke wijziging is dat de hoogte van het nabestaandenpensioen voortaan diensttijdafhankelijk is. Dat wil zeggen dat de hoogte niet afhangt van het aantal jaren dat de deelnemer al bij deze werkgever of in de sector werkzaam is of hoeveel ouderdompensioen is opgebouwd. In de huidige situatie kan het veranderen van werkgever op latere leeftijd forse negatieve implicaties hebben voor de hoogte van het nabestaandenpensioen. De wijziging naar diensttijdafhankelijkheid kan de arbeidsmobiliteit van oudere werknemers dan ook verbeteren. Anders dan het ouderdompensioen dat altijd levenslang is, kan een nabestaandenpensioen ook voor een beperkte periode zijn, hoewel dat in de praktijk niet of nauwelijks als zodanig wordt vormgegeven.

Een derde belangrijke aanpassing is dat de fiscale bovengrens verandert naar 50% van het laatste pensioengevend inkomen. In de huidige situatie is dit 1,313% (ofwel 70% van het maximale opbouwpercentage per dienstjaar in een middelloonregeling van 1,875%) van de pensioengrondslag (ofwel pensioengevend inkomen –/– een franchise van ongeveer €15.000.²) Met name voor nabestaanden van deelnemers met lage inkomens betekent deze wijziging een aanzienlijke verhoging van de (fiscaal maximale) nabestaandenpensioenuitkering. Hierbij geldt wel dat dit slechts een bovengrens voor de fiscale behandeling betreft. Werkgevers en werknemers kunnen ook een nabestaandenpensioenuitkering van minder dan 50% van het laatste loon afspreken of bijvoorbeeld toch een percentage van de grondslag.

Inmiddels (februari 2024) hebben sociale partners in vele sectoren de eerste contouren gepubliceerd van de nieuwe contractinvulling. Om de kosten te beheersen hebben zij veelal gekozen voor een lager dan fiscaal maximaal nabestaandenpensioen.

2 Het fiscale minimum in 2024 voor een voltijd aanstelling bedraagt €17.545, uitgaande van het reguliere maximale opbouwpercentage.

3. Anw-hiaat en Anw-compensatie

Tot nu toe hebben we gesproken over het aanvullend nabestaandenpensioen voor werknemers. Daarnaast bestaat de Algemene nabestaandenwet (de inkomensvoorziening voor nabestaanden, hierna: Anw), ongeacht of de overledene werknemer was. Sinds 1996 is de Anw sterk versoberd en alleen nog beschikbaar voor een klein deel van de weduwen en weduwnaars. Een Anw-uitkering kan alleen ontvangen worden als de nabestaande ten minste 45% arbeidsongeschikt is of als er inwonende kinderen zijn jonger dan 18 jaar. De Anw-uitkering biedt dan een minimaal inkomensniveau. Inkomsten waaronder loon (maar niet het aanvullend partnerpensioen) verlagen de uitkering.

Voor werknemers is er vrijwel altijd ook een inkomensvoorziening in de tweede pijler. In de oude regelgeving (voor de Wtp) is de impliciete aanname daarbij dat er een Anw-uitkering is, omdat de uitkering (bijvoorbeeld) 50% bedraagt van het gemiddelde salaris minus een franchise van ongeveer €15.000. Anders geformuleerd: doordat, net als bij het nabestaandenpensioen bij overlijden na pensionering, rekening moet worden gehouden met een AOW-franchise, 'mist' de nabestaande deze AOW- (of Anw-)uitkering zolang deze persoon zelf (nog) geen recht heeft op zo'n uitkering. Dit zogenoemde Anw-hiaat leidt met name voor de lage inkomens tot relatief lage nabestaandenpensioenuitkeringen. De Wtp maakt het mogelijk een nabestaandenpensioenuitkering te kiezen van 50% van het gehele pensioengevend inkomen, waarmee het Anw-hiaat dan is gedekt.

Tabel 1 illustreert de impact van het Anw-hiaat.³ We gaan uit van een deelnemer met een constant jaarlijks inkomen van €20.000 en zonder recht op Anw. Na overlijden is er bij een uitkeringsregeling (voor invaren naar de Wtp dus) een nabestaandenuitkering van €2.500 (ofwel: 50% van (loon minus franchise)). Dat is de nabestaandenpensioenuitkering tot de pensioendatum (rij A), ook na de pensioendatum (rij B) en ook de nabestaandenpensioenuitkering in geval van overlijden na de pensioendatum (C).

Bedenk dat er na de pensioendatum van de nabestaande (B en C) ook (vrijwel altijd) een AOW-uitkering is. Met name de uitkering in geval A lijkt dus laag⁴ ten opzichte van het eerdere salaris (merk ook op dat het procentuele effect voor hogere inkomens kleiner is).

3 Deze tabel komt overeen met tabel 1 in Muns, Nijman en Werker (2022), waar ook verdere details en analyse gevonden kan worden.

4 In veel uitkeringsregelingen is er daarom sprake van Anw-hiaat-aanvulling op het nabestaandenpensioen.

Tabel 1. Nabestaandenpensioenuitkering voor uitkeringsregeling en twee Wtp-varianten, uitgaande van een levenslang inkomen van €20.000. Merk op dat een eventuele AOW-uitkering voor de nabestaande niet is meegerekend. De aanduiding MvT (Memorie van Toelichting) is overgenomen uit Muns e.a. (2022). Inmiddels zou Wtp een logischere naam zijn.

		Uitkerings- regeling	MvT	MvT met overbrugging
		Inkomen: € 20.000		
Verzekerd: overlijden voor pensioendatum				
A	Uitkering tot pensioenleeftijd	€ 2.500	€ 10.000	€ 10.000
B	Uitkering vanaf pensioenleeftijd	€ 2.500	€ 10.000	€ 2.500
Overlijden na pensioendatum				
C	Uitkering	€ 2.500	€ 2.500	€ 2.500

Een van de belangrijke aanpassingen in de Wtp is, dat ook in geval van overlijden voor pensioendatum een levenslange nabestaandenpensioenuitkering als percentage van het hele inkomen mogelijk is. Als dat fiscaal maximaal wordt ingevuld, dan wordt de hoogte van de uitkering zoals in kolom 4. Er is dan een levenslange uitkering ter hoogte van 50% van het salaris; een sterke verbetering voor de nabestaande zoals beoogd in de Wtp. Houden we rekening met een additionele AOW-uitkering na de pensioendatum (van de nabestaande), dan komt het inkomen na die datum nog aanzienlijk hoger uit (de uitkering bij een volledige AOW-uitkering bedraagt momenteel ruim € 1.500 per maand). Het totale inkomen voor de nabestaande ligt zodoende misschien op het beoogde niveau.

In de hierboven geschetste variant is een tweede punt belangrijk: wordt er alleen een percentage van het inkomen afgesproken, dan is de hoogte van de nabestaandenpensioenuitkering die in geval van overlijden voor de pensioendatum ontvangen wordt, na de pensioendatum hoger dan bij overlijden na de pensioendatum (rij B versus rij C). Het is de vraag of dat de beoogde invulling is; de dekking is relatief hoog (dus duurder) en de hoogte van de uitkering is gevoelig voor de precieze datum van overlijden (zie ook hoofdstuk 4). In de parlementaire behandeling is daarom de aandacht gevestigd op de mogelijkheid van een tijdelijk nabestaandenpensioen ter hoogte 50% van het inkomen, gecombineerd met een levenslang nabestaandenpensioen vanaf de pensioendatum tot overlijden ter hoogte van 50% van inkomen minus franchise. Anders geformuleerd: het nabestaandenpensioen bij overlijden voor de pensioendatum wordt gebaseerd op maximaal 50% van het salaris minus een franchise en gecombineerd met een tijdelijke nabestaandenpensioenuitkering ter hoogte van maximaal 50% van de franchise die wordt uitgekeerd tot aan de AOW-leeftijd van de nabestaande.

In dit voorbeeld blijft het totale inkomen voor de nabestaande voor en na de pensioendatum (vrijwel⁵) gelijk. Deze variant wordt veelal aangeduid als de overbruggingsvariant (laatste kolom in tabel 1). Uiteraard is de benodigde premie voor deze variant lager dan die voor de variant met altijd ten minste even hoge uitkeringen in de voorlaatste kolom.

5 In het hier gekozen numerieke voorbeeld van een franchise van €15.000 is het zelfs precies gelijk.

4. Aansluiting tussen risicodekking en opbouwdekking

In elk stelsel waarin de nabestaandenpensioenuitkering is vormgegeven i) op risicobasis in geval van overlijden voor de pensioendatum en ii) op opbouwbasis in geval van overlijden na de pensioendatum, is aandacht gewenst voor de aansluiting tussen beide delen.

De uitkering op risicobasis hangt af van het laatstverdiende loon (of eventueel van het gemiddelde loon over maximaal de laatste vijf jaar om de uitkering minder gevoelig te maken voor bijvoorbeeld parttime werk in de laatste jaren voor pensioering).

De uitkering op opbouwbasis wordt heel anders bepaald. Die hangt bijvoorbeeld af van het gemiddeld loon over de hele loopbaan (en dus van het aantal jaren als werknemer), van het premiepercentage en van de behaalde rendementen. Deze uitkeringsniveaus kunnen – en zullen – in het algemeen sterk van elkaar verschillen.

De afhankelijkheid van de nabestaandenpensioenuitkering van het overlijden voor of na de pensioendatum heeft in de parlementaire behandeling van de Wtp tot vele vragen geleid – maar nog tot weinig oplossingen. Die afhankelijkheid is overigens niet een uniek, nieuw aspect van de Wtp. Ook in bestaande premiereregelingen hangt de uitkering bij overlijden voor de pensioendatum doorgaans af van het inkomen en in geval van overlijden na de pensioendatum van het daartoe opgebouwde vermogen.⁶ Er kan sprake zijn van grote verschillen daartussen, bijvoorbeeld omdat behaalde beleggingsrendementen zijn mee- of tegengevallen.⁷

Voor zover bekend heeft de bestaande situatie niet of nauwelijks tot klachten over schrijnende gevallen geleid. Toch bleek de slechte aansluiting tussen risicobasis en opbouwbasis voor velen wel een belangrijk aandachtspunt.⁸ Merk hierbij op dat

6 Merk op dat er ook uitkeringsregelingen zijn geweest waarin sprake was van volledige risicodekking bij overlijden voor de pensioendatum en alleen opbouwdekking voor overlijden na de pensioendatum.

7 Merk op dat de doorwerking van de diensttijdafhankelijkheid ervoor zorgde dat de verschillen veelal kleiner zijn dan in de Wtp-setting. Iemand die alleen kort voor de pensioendatum een jaar als werknemer werkt en in dat jaar overlijdt, krijgt in de Wtp meestal een levenslange hoge nabestaandenpensioenuitkering, jaarlijks bijvoorbeeld 50% van dat jaarloon. In de oude regelgeving werd de uitkering slechts 1/80 van het jaarloon, vanwege de diensttijdafhankelijkheid. In geval van overlijden na de pensioendatum is er ook slechts een heel lage nabestaandenpensioenuitkering, want nauwelijks opbouw. Het gat is dus in de Wtp groter dan in bestaande premiereregelingen.

8 Vanwege de conditie van diensttijdonafhankelijkheid is het verschil in de hoogte van de nabestaandenpensioenuitkering in geval van overlijden voor of na de pensioendatum in de Wtp doorgaans ook groter dan in de eerdere premiereregelingen, zie voetnoot 7.

deelnemers hun pensioendatum zelf kunnen kiezen (binnen grenzen uiteraard), wat de gebrekkige aansluiting nog gecompliceerder maakt.

Een mogelijke oplossing voor deze aansluitingsproblemen zou kunnen zijn om de hoogte van de uitkering die op risicobasis kan worden verzekerd, te koppelen aan de hoogte van de uitkering die volgt uit de gerealiseerde (en bereikbare) opbouw. Dit leidt voor mensen die niet steeds werknemer zijn geweest tot lagere nabestaandenpensioenuitkeringen dan de Wtp, maar sluit goed aan bij de bestaande uitkeringsregelingen.

Een andere oplossingsrichting is om los te laten dat de uitkering in geval van overlijden voor de pensioendatum alleen op risicobasis kan zijn en restitutie – anders dan in de Wtp – toch mogelijk te maken. Velen zullen zo'n invulling wellicht eerlijker en begrijpelijker vinden, zoals ook bleek uit de parlementaire behandeling. Daarentegen is het strijdig met een van de oorspronkelijke gedachten achter het nieuwe nabestaandenpensioen, te weten: vereenvoudiging door diensttijdafhankelijkheid en verbetering van de dekking voor werknemers aan de onderkant van het loongebouw.

Bovenstaande betreft het nabestaandenpensioen bij een pensioenfonds. Een wat ander geval is dat van pensioen bij een verzekeraar of bij een premiepensioeninstelling (PPI). Daar zien we momenteel grofweg vier modaliteiten in de vormgeving van het nabestaandenpensioen:

1. Het hele kapitaal valt vrij bij overlijden van de verzekerde ter financiering van het nabestaandenpensioen, eventueel aangevuld met een risicodekking. Deze vrijval van het opgebouwd pensioenkapitaal om het nabestaandenpensioen te financieren matigt de vereiste premie.
2. Een volledige risicodekking voor de financiering van het nabestaandenpensioen. De vrijval van het opgebouwd pensioenkapitaal bij overlijden leidt tot een rendementsbonus bij de overige deelnemers in het collectief.
3. Het volledige NP verzekerd kapitaal valt bij overlijden van de partner vrij, ter optimalisatie van het opgebouwd pensioenkapitaal van de deelnemer (bijvoorbeeld franchiseverschil in de regeling of inkopen van vaste stijging van maximaal 3% vaste indexatie). Het restant valt dan vrij aan de eigen collectiviteit of aan de deelnemers aan de PPI.
4. Bij een verzekerde regeling wordt een 'bonus' bij in leven zijn uitgekeerd ('biometrische rendement', ook wel 'negatieve risicopremie'). Bij overlijden valt het kapitaal vrij aan de verzekeraar. Standaard is hier geen sprake van toedeling aan de populatie.

Optie 2 zal voor PPI's naar verwachting de nieuwe standaard worden onder de Wtp, waarbij afhankelijk van groep en van de PPI, het vrijvallende kapitaal bij overlijden wordt uitgedeeld aan het eigen collectief in de regeling of aan het totale collectief. Een PPI mag immers geen biometrische risico's lopen.

5. Nabestaandenuitkering bij 'niet altijd of niet langer deelnemer': voortzetting

In de Wtp hangt de hoogte van de nabestaandenuitkering in geval van overlijden vóór de pensioendatum er primair van af of de overledene op het moment van overlijden deelnemer is. De vraag of de overledene eerder al vele jaren deelnemer was beïnvloedt de hoogte van de uitkering hooguit enigszins, via de bepaling van het gemiddelde loon over de afgelopen maximaal vijf jaar waarop de uitkering gebaseerd kan worden. In geval van overlijden na de pensioendatum is het vanwege de rol van de opbouw juist wél van belang of men al langere tijd werknemer was (en tegen welk salaris).

Als de overledene op het moment van overlijden geen deelnemer is, is er, zoals eerder benoemd, in principe geen nabestaandenuitkering vanuit de tweede pijler. Daarop zijn evenwel enkele uitzonderingen mogelijk. We lopen deze een voor een na, waarbij we uitgaan van de Wtp zoals die per 1 juli 2023 is ingevoerd (dus zonder de in het vorige hoofdstuk genoemde restitutie):

- A. verplichte voortzetting, in de eerste maanden na beëindigen van het dienstverband, bij het recht hebben op een Werkloosheids- of Ziektewetuitkering (WW of ZW-uitkering)
- B. vrijwillige voortzetting van de verzekering
- C. dekking op basis van opgebouwde rechten vóór de transitie

De wetgeving voorziet in automatische voortzetting van de dekking (A) bij en voor rekening van de pensioenuitvoerder (fonds / verzekeraar) gedurende maximaal drie of zes maanden (afhankelijk van de keuze van sociale partners), zolang er geen sprake is van een nieuw dienstverband. Dit is beoogd om te voorkomen dat bij overlijden 'tussen twee banen in' onverhoopt geen nabestaandenpensioen wordt uitgekeerd.

Ook is men automatisch (gedurende een periode van maximaal twee jaar) voor nabestaandenpensioen verzekerd in geval van ziekte of werkloosheid. In dat geval is geen premie verschuldigd.

Na verloop van de onder A genoemde voortzetting van de dekkingen kan een voormalig werknemer ervoor kiezen om de nabestaandenpensioendekking voor eigen rekening voort te zetten (B). De kosten daarvan worden ten laste gebracht van het vermogen dat is opgebouwd voor ouderdompensioen en nabestaandenpensioen in geval van overlijden na de pensioendatum. Afhankelijk van de precieze omstandigheden kan dit tot aanzienlijke reductie van de pensioenen leiden. Voor lagere inkomensgroepen is vrijwillige voortzetting relatief duur (omdat er geen franchise ingebouwd is). Muns, Nijman en Werker (2022) laten zien dat vrijwillige voortzetting

vanaf de leeftijd van 50 jaar voor iemand met een inkomen van € 20.000 meer dan de helft van het aanvullend ouderdoms-/nabestaandenpensioen bij overlijden na de pensioendatum kost. Bij een hoger inkomen en een kortere periode ligt dit aanzienlijk lager.

Voortzetting heeft dus voordelen (betere dekking), maar ook nadelen (bijvoorbeeld een lager ouderdomspensioen). In de parlementaire behandeling is er veel aandacht geweest voor wat hier de 'default' zou moeten zijn (ofwel: de uitkomst als de deelnemer niet zelf anders kiest). In geval van voortzetting in het eerste jaar is er gekozen voor een door het fonds aan te bieden default-voortzetting voor ten minste vijftien jaar met daarbij de jaarlijkse mogelijkheid voor een ex-deelnemer om de voortzetting te beëindigen. De default op het eerste keuzemoment is vooralsnog dat de dekking niet wordt voortgezet. De minister heeft toegezegd om te verkennen of de default op het eerste keuzemoment kan worden omgedraaid. Hoe pensioenuitvoerders de keuzebegeleiding rondom het kiezen voor voortzetting zullen inrichten, is een interessante vraag waarop we hier echter niet verder ingaan. De effecten van de keuze zullen immers afhangen van i) het genoemde arbeidsverleden en eventueel ii) vermogen buiten de pensioensfeer waarmee schokken kunnen worden opgevangen en iii) het inkomen van de partner.

Een derde reden (C) waarom er nog steeds dekking voor nabestaandenpensioen kan zijn als een deelnemer geen werknemer meer is, volgt uit de toezegging van de wetgever dat bestaande nabestaandenpensioenrechten op opbouwbasis op het moment van transitie naar de Wtp geëerbiedigd zullen worden. Op deze zogenaamde 'dubbele dekking' gaan we in hoofdstuk 8 nader in.

6. De uitkeringsfase

In de Wtp zijn twee contractvarianten mogelijk: de solidaire premieregeling (SPR) en de flexibele premieregeling (FPR). In de FPR heeft de nabestaande na het overlijden van de verzekerde de keuze hoe offensief het vermogen belegd wordt. In de SPR koopt de nabestaande met het vermogen een uitkering aan die bijvoorbeeld op eenzelfde manier met de ontwikkelingen op financiële markten meebeweegt als het ouderdomspensioen bij dit fonds. De nabestaandenpensioenuitkering is dus risicodragend, tenzij in de FPR voor een vaste uitkering wordt gekozen.

Onduidelijk is nog hoe in een SPR het toedelingsbeleid zal worden ingericht voor een persoonlijk vermogen dat is ontstaan uit het overlijden van een verzekerde. Een mogelijkheid is om te kiezen voor beschermingsrendement en toedeling van het overrendement zoals dat geldt voor leeftijdsgenoten voor ouderdomspensioen. Veelal zal daartoe een element van *life cycle*-beleggen behoren (meer beleggingsrisico in vermogen voor jongeren dan voor ouderen). In geval van overlijden voor de pensioendatum ligt dat evenwel niet voor de hand, omdat de motivatie voor het *life cycle*-beleggen (het nog te verwachten arbeidsinkomen) is weggevallen. Een mogelijk alternatief is om de toerekening van overrendementen gelijk te stellen aan die in het eerste pensioenjaar, zolang de nabestaande niet zelf de pensioengerechtigde leeftijd heeft bereikt.

De uitkeringsnelheid van het persoonlijk opgebouwde pensioenvermogen wordt in SPR en FPR met name bepaald door het gekozen projectierendement. Een lager projectierendement leidt tot lagere uitkeringen in de eerste jaren en hogere in latere jaren. Hier bovenop kan het individu veelal kiezen voor een zogenoemde hoog-laagconstructie waarbij meer uitbetaling in de eerste jaren wordt gerealiseerd.

In het parlementaire debat is erop gewezen dat nabestaanden wellicht juist in de eerste jaren na het overlijden behoefte kunnen hebben aan additioneel vermogen of inkomen. Dat pleit ervoor om de mogelijkheden voor het vervroegd opnemen van nabestaandenpensioen groter te maken dan voor het ouderdomspensioen. Dat zou bijvoorbeeld kunnen in de vorm van een groter deel van het persoonlijk vermogen dat ineens (lump sum) opneembaar is. Het kabinet heeft aangegeven nog met nadere voorstellen te komen.

7. Determinanten van de kostendekkende premie

Bij het beantwoorden van de vele ontwerp vragen ten aanzien van het nabestaandenpensioen die in het begin van deze Board Brief zijn genoemd (hoogte van de uitkering, kosten van voortzetting, het al dan niet afstemmen van de nabestaandenuitkering op het effect van leeftijdsverschil tussen partners), zullen ook de kosten van de verschillende varianten een rol spelen. Uiteraard is een invulling met altijd hogere uitkeringen duurder dan een andere invulling. Maar hoeveel duurder en welke factoren spelen daarbij mee? Het antwoord op die vragen vereist fondsspecifieke berekeningen; het is niet zinvol te proberen daar algemene richtlijnen voor te geven, simpelweg omdat te veel determinanten een rol spelen. Belangrijke determinanten van de individuele kostendekkende premie kunnen we wel duiden. Dat zijn bijvoorbeeld:

- hoogte van de toezegging (welk percentage van inkomen of grondslag)
- gehanteerde franchise
- leeftijd van de deelnemer
- leeftijd van de partner
- gebruikte sterftetafels
- rentestand
- deeltijdfactor

De individuele kostendekkende premies zijn doorgaans hoger voor oudere werknemers en voor lagere inkomens. Deze effecten kunnen aanzienlijk zijn (zie bijvoorbeeld weer Muns, Nijman en Werker (2022)). Ook voor verzekerden met jongere partners en bij een lagere franchise hoort een hogere kostendekkende premie. Als er sprake is van uniforme premies betalen alleenstaanden jaarlijks ook voor risicoverzekeringen waaruit ze zeker geen inkomen zullen krijgen.

De individuele kostendekkende premies worden veelal omgerekend naar een uniforme premie voor een collectief (dat is de gemiddelde premie van alle deelnemers). Uit het voorafgaande blijkt dat hiermee kosten solidariteit wordt bereikt (of opgelegd, zo u wilt). Deze solidariteit gaat verder dan alleen het delen van kort- en langlevensrisico tussen deelnemers met identieke karakteristieken.

Naast de determinanten van de individuele kostendekkende premie zijn voor de hoogte van de kostendekkende uniforme premie bijvoorbeeld van belang:

- de bestandssamenstelling naar leeftijd en inkomensniveau en naar man/vrouw
- wisselingen uit werknemerschap in verband met de kosten van automatische voortzetting in de uitlooperperiode

- analoge kosten van nabestaandenpensioenverzekering bij werkloosheid en arbeidsongeschiktheid
- de partnerfrequentie

In de Wtp bestaat de mogelijkheid om de nabestaandenpensioenpremie te kiezen als percentage van het inkomen (zoals bij de meeste sociale bescherming) of als percentage van de grondslag (zoals bij het ouderdomspensioen). Betaalt de werkgever de hele premie, dan heeft deze keuze materieel voor de werknemer uiteraard geen effect.⁹ Betalen werknemers een deel van de premie, dan is de keuze voor verrekening als percentage van de grondslag voor lagere inkomens uiteraard aantrekkelijker.

9 In de setting van een bedrijfstakfonds maakt het voor de werkgever wel uit omdat de verdeling van de premie van aangesloten werkgevers met lage en hoge lonen hierdoor wordt beïnvloed.

8. Dubbele dekking en transitie

De wetgever heeft bepaald dat opgebouwde nabestaandenpensioenrechten bij de transitie naar de Wtp geëerbiedigd moeten worden. In principe leidt dat ertoe dat nabestaanden van een deelnemer die nabestaandenpensioenrechten heeft opgebouwd voor de transitie, een extra hoge uitkering krijgen. Naast de al opgebouwde nabestaandenpensioenrechten zal er na de transitie immers veelal een nabestaandenpensioenverzekering op risicobasis zijn die daarop niet is afgestemd. Dit wordt ook wel aangeduid als de 'dubbele dekking'. Bij het invaren dient het betreffende pensioenfonds hiervoor te reserveren.

Als sociale partners het reeds opgebouwde nabestaandenpensioen wel in mindering willen brengen op de risicodekking die gerelateerd is aan het laatstgenoten inkomen, dan is het volgende denkbaar:

Het reeds opgebouwde nabestaandenpensioen dat tot uitkering komt bij overlijden voor pensionering wordt ingebouwd in de hoogte van de te verzekeren dekking. De facto is dan sprake van een aanvullende risicodekking. Dit lijkt fiscaalrechtelijk mogelijk omdat de fiscale wet- en regelgeving slechts het maximum bepaalt. Indien bij de hoogte van deze dekking rekening wordt gehouden met het reeds opgebouwde nabestaandenpensioen vanuit dezelfde dienstbetrekking of dezelfde pensioenregeling, dan lijkt dit ook civielrechtelijk mogelijk, ook al kan de te betalen risicoverzekeringspremie per persoon verschillen. Immers, dat gebeurt in de huidige situatie ook al; het wel of niet laten plaatsvinden van waardeoverdracht heeft impact op de hoogte van de aanvullende risicoverzekering en bijbehorende premie. Het nadeel van dergelijk 'maatwerk' is dat het de eenvoud en daarmee de uitvoerbaarheid mogelijk geweld aan doet. Het is daarmee een afruil tussen enerzijds het accepteren dat in sommige situaties een (zeer) hoog nabestaandenpensioen wordt uitgekeerd – met eventueel onnodig hoge kosten en negatieve reputatie-effecten – en anderzijds de eenduidige vormgeving en eenvoudigere, kostenefficiënte uitvoering.

9. Conclusie

In deze Board Brief hebben we geprobeerd de Wtp-wetgeving rondom het nabestaandenpensioen toegankelijk te maken en te duiden. Begrip van die wetgeving is essentieel voor sociale partners die keuzes moeten maken in de vele dilemma's die zich bij de invulling van het nieuwe nabestaandenpensioen voordoen (zie p. 3).

Inmiddels (februari 2024) zijn voor een aantal sectoren en ondernemingen de contouren van de nieuwe invulling van het nabestaandenpensioen duidelijk. Opvallend is dat er nog grote verschillen in invulling zijn, ondanks het doel van meer uniformiteit. Juridisch zijn de contracten veel uniformer, bijvoorbeeld vanwege het voorschrift dat het risico van overlijden voor de pensioendatum alleen op risicobasis verzekerd wordt. De gekozen parameters, waaronder het percentage van het inkomen dat wordt verzekerd en de omgang met het Anw-hiaat (al dan niet doortrekken van de hogere en dus duurder uitkering na de pensioendatum), verschillen evenwel aanzienlijk.

De Wtp is ingegaan, maar al tijdens de wetsbehandeling is aangegeven dat er nog voorstellen voor aanpassingen komen op een aantal deelonderwerpen, waaronder het al dan niet voorschrijven van het voortzetten van de verzekering als default bij afscheid als werknemer, extra mogelijkheden om nabestaandenpensioen vervroegd te kunnen opnemen en het stroomlijnen van het overgangsrecht voor het partnerpensioen. Ook is in de Tweede Kamer (in de nieuwe samenstelling) al enige malen gepleit voor aanpassingen van de wet, waaronder het mogelijk maken van restitutie van (een deel van) het opgebouwde pensioenvermogen aan de nabestaande. De Wtp is in die zin met het oog op het nabestaandenpensioen dus nog niet 'af', maar verdient naar onze mening meer aandacht bij de invulling van de pensioenafspraken tussen sociale partners dan het de afgelopen jaren heeft gehad.

Referentie

Muns, S., T. Nijman en B. Werker (2022), Uitkeringseffecten en kostendekkende premies in het nieuwe nabestaandenpensioen, Netspar Design Paper 215.

OVERZICHT VAN DE UITGAVEN IN DE BOARD BRIEF SERIE

- 1 De keuze tussen varianten uit het pensioenakkoord (2022) Theo Nijman
- 2 Beschermings-, over- en projectierendementen (2022) Bas Werker
- 3 Compensatie afschaffing doorsneesystematiek en evenwichtige transitie (2023) Casper van Ewijk
- 4 Risicohouding (2023) Jorgo Goossens, Marike Knoef en Raun van Ooijen
- 5 Keuzebegeleiding in het Nederlandse pensioenstelsel: Hoe om te gaan met de nieuwe wettelijke norm (2024) Lisa Brügggen
- 6 Het nieuwe nabestaandenpensioen (2024) Theo Nijman en Bastiaan Starink

Network for Studies on Pensions, Aging and Retirement

Dit is een uitgave van:

Netspar

Telefoon 013 466 2109

E-mail info@netspar.nl

www.netspar.nl

Februari 2024